

Kend din by: Molsgade opstod på en udbrændt tømmerplads

Ved anlæggelsen af Molsgade for mere end 100 år siden flyttede borgmester Vestergaard ind i en herskabslejlighed i samme hjørneejendom, hvor Dansk Metal nu holder til.

Af Mogens Weinreich

Århus er ikke nogen helt ubetydelig museumsby. Listen over lokale museer er faktisk ganske omfattende. Når nogle er mere synlige end andre, har det formodentlig noget med markedsføringen at gøre. Men også andre forhold forklarer, hvorfor eksempelvis Den Gamle By kan opvise større besøgstal end Plakatumseet. For at blive ved synlighedstemaet: Hvor mange er klar over, at Århus også har et Spejdermuseum? Men sådan forholder det sig rent faktisk. Museet kan lokaliseres på hjørnet af Molsgade og Helgenæsgade i den nordlige bydel, og når markedsføringen indskrænker sig til en automatisk telefonsvarer, har det formodentlig sammenhæng med, at åbningstiden indskrænker sig til lørdage fra kl. 10-13 eller efter nærmere aftale.

Spejdermuseet blev etableret i 1989 ved et samarbejde mellem Det Danske Spejderkorps, KFUM- og KFUM-spejderne samt Sct. Georgs Gilderne. Museet er indrettet i tre forretningslokaler, som tidligere har rummet både et bageri, en slagter og en rulleforretning. Blandt de tusindvis af effekter, som er samlet sammen siden museets etablering, er flere klenodier. Det gælder eksempelvis en medalje fra De olympiske Lege i Stockholm 1912, da spejderne gav opvisning. Desuden findes effekter fra den første landslejr på Kalø i 1913. "Hvis ikke Spejdermuseet var blevet oprettet, ville mange ting, som vi har fået overdraget, være forsvundet," siger en repræsentant for museet, Aksel Sløk. Museet, hvis indgangsparti er tegnet af Harald Borges, selv tidligere spejder, besøges også af personer, der forsker i spejderbevægelsens historie, og af studerende fra universitetet, som forbereder opgaver om samme tema.

Ildens hærgen

Når Molsgade er betydeligt yngre end de to gader, den forbinder, Mejlgade og Knudriisgade, har det en særlig forklaring. Hvor Molsgade i dag er beliggende på bykortet, lå frem til 1899 Jacobsen & Petersens tømmerplads, som også omfattede Kaløgade og Helgenæsgade. Men tømmerpladsen fik et trist endeligt. Da Århus var på vej ind i 1900-tallet, opstod der ild i et hjørne af lageret, og inden slukningsmandskabet nåede frem, var hele tømmerpladsen omspændt af flammer, som ikke savnede næring. Da ilden omsider døde ud, frembød såvel tømmerplads som det omkringliggende kvarter et sørgeligt syn. Tømmerlageret var ikke ene om at være gået op i flammer. Et savskæleri, en del bygninger og købmandsgårde havde lidt samme skæbne sammen med det nyopførte Mejlborg-kompleks, der i kraft af sine arkitektoniske kvaliteter udgjorde kvarterets stolthed. I alt nedbrændte 19 bygninger ved den største brand i Århus i nyere tid. Mejlborg blev genopført stort set i sin gamle skikkelse ved Mejlgades udmunding i Østbanetorv, men sideløbende med denne proces blev Molsgade i 1900-01 anlagt sammen med Helgenæsgade og Kaløgade. Baggrunden for denne bymæssige tilvækst var dels dikteret af et ønske om at give den genopførte Mejlborg et arkitektonisk modspil og dels af det behov for nye boliger, som den fortsatte befolkningstilvækst skabte. Ganske vist var det århusianske indbyggertal ved indgangen til 1900-tallet kun på 50.000, men i denne periode voksede det i kraft af industrialiseringen med ca. 3000 om året. Derfor var blev bygget på kraft også i den nyanlagte Molsgade, hvor der opstod en randbebyggelse i 4½ etager, som det var tilfældet med mange af de beboelseskarréer, der refererer til denne periode.

Mejlborg fik modspil

Udlejningsejendommene i Molsgade blev primært opført af håndværksmestre, der efterfølgende afhændede dem. Der var i vid udstrækning tale om bygninger i røde teglsten og inspireret af tidens renæssanceprægede arkitektur med facadedetaljer og refendfugede underetager. Ikke mindst hjørneejendommene blev der gjort noget ud af med karnapper, tårne og spir. Mejlborg udgjorde herefter ikke længere kvarterets eneste "borg". Ikke mindst de to hjørnebygninger ved Molsgades indgangsparti på den anden side af Mejlborg er værd at tage i nærmere øjensyn. Djursborg opført i 1900 af snedkermester Holmbo Rasmussen er forsynet med gadenummer 1. Bygningens konsolbårne hjørnekarnap afsluttes af et tårn med et skiferbelagt spir. De pudsede vinduesindfatninger fra 2. til 4. etage er delvis udført som pilastre og indrammer en dekoreret brystning under 3. etages vinduer, som er afsluttet med en dekoreret segmentfronon. En bygning fra en periode, da der blev praktiseret håndværkskunst. Det samme kommer til udtryk på det modsatte hjørne i nr. 2, som er tegnet af en af epokens fremtrædende arkitekter R. Frimodt Clausen. Af bygningens 12 fag vender de 7 ud mod Molsgade, som beplantningsmæssigt ikke er noget grøn gade. For at ændre en smule ved dette forhold har de nuværende ejere fra Dansk Metal forsynet de konsolbårne altaner med blomsterarrangementer. Da hjørneejendommen var nyopført for 100 år siden, lagde borgmester Vestergaard med "herskab og tjenestefolk" beslag på en syv værelses lejlighed. Vi vender tilbage til Vestergaard, som var fra en tid, da borgmestre ikke var folkevalgte, men udnævntes af kongen.

Æstetik og vandalisme

Selv om Molsgade ikke måler mere end 100 meter i længden, er den alligevel forsynet med to sidegader, hvis det er relevant at anvende denne betegnelse om Kærlighedsstien, der repræsenterer kvarteret eneste grønne element. Men under alle omstændigheder har det skabt grundlag for flere hjørneejendomme, og gadens flotteste af denne art finder man i nr. 9 ved Helgenæsgade. Ejendommen, opført i 1902, har konsolbåren hjørnekarnap og

et barokinspireret tårn med skiferbelagt spir. Mod Helgenæsgade er huset forsynet med en pudset karnap med pyramidetag. Også her bidrager dekorationer til et flot helhedsindtryk. Naboejendommen, der bærer navnet Molsbo, hører til de bygninger, som er blevet ændret undervejs. I 1913 blev den forsynet med mansardkviste. Selv om Molsbo arkitektonisk ikke tåler sammenligning med hjørnejendommen i nr. 9, rummer den alligevel detaljer, der er et nærmere studie værd, og som falder pænt i tråd med gadens øvrige udsmykning. Samtidig forener bygningen gammelt og nyt ved på bagsiden at være forsynet med en tilbygning, som indgår i et ganske charmerende gårdhavemiljø ved Kærlighedsstien. Butiksdøden er heller ikke gået sporløs gennem Molsgade, hvilket flere tilmurede butiksgange, som nu er indrettet til beboelse, vidner om. Denne ændring er ikke i alle tilfælde faldet ubetinget heldig ud. Men det værste eksempel på mishandling af en 100 år gammel bygning finder man alligevel på den side af Mejlborg, som vender ud mod Molsgade. Her har man muret et vinduesparti til.

Kvindedominans

Da de første beboere for godt 100 år siden flyttede ind i den nyopførte ejendom i Molsgade 2, gjorde to forhold sig gældende. For det første var størsteparten af dem indvandret fra landet og arbejdere lokket til af den voksende industrialisering og for andet var kvinderne i klart flertal. Af de 30 personer, som boede i nr. 2, var 19 kvinder. Det sidste havde sammenhæng med, at der var tale om herskabelige lejligheder, som i tre tilfælde rummede syv stuer og værelser. Der var derfor behov for "tjenende ånder", og da lønningerne ikke mindst hos kvinderne var yderst beskedne, talte borgmester, konferensråd F.C.B.S. Vestergaards husholdning tjenestepigerne Mathilde og Sørine. Samme billede tegnede sig hos oberstløjtnanterne Rantzau og Munthe, der beboede lejlighederne ovenpå borgmesteren. Huslejen for de store lejligheder androg 1200 kr. vel at mærke årligt. Med den relevante tilføjelse, at de to officerer, der gjorde tjeneste ved 3. dragonregiment, havde en årsløn på ca. 5000 kr. Men så var lejlighederne efter datidige forhold komfortabelt indrettet med nyindlagt centralvarme, varmt vand, elektrisk lys og gas samt toilet med kloset. Ekstravagance af denne art var ukendt i størsteparten af den århusianske boligmasse.

Trængsel i de små hjem

Boligejendommene i Molsgade blev opført i en af lokalhistoriens største byggeperioder. Faktisk skulle man helt frem til 1934, før byggeriet i førstnævnte periode blev talmæssigt overgået. Karakteristisk var også, at der under det byggemæssige boom omkring 1900 i stigende grad byggedes i højden. Indtil det tidspunkt var der gennemgående blevet opført mindre huse med tre-fire lejligheder. Men efterfølgende kom de nyopførte fire etagers ejendomme til at rumme otte lejligheder. Derimod antog villabyggeriet beskedne dimensioner og foregik i modsætning til etageejendommene efter bestilling. Med århundredskiftet udgjorde villaerne kun én procent af det samlede byggeri, og man skulle helt frem til den anden side af 1. verdenskrig, før villaerne fik betydning for den samlede boligmasse. Lejlighederne i Molsgade 2 var ved opførelsen på ingen måde repræsentative for boligstandarden. Der blev gennemgående opført små lejligheder på to-tre værelser, som i 1901 androg 80 pct. af det samlede nybyggeri. Når dette boligbillede sammenholdes med, at de små lejligheder gennemgående rummede børnerige familier, er det mere end antydning, at forholdene var mere end trange. Senere, da byggeriet gik i stå, udviklede det sig i mellemkrigsårene til den værste bolignød i byens historie.

Byrøddernes klapjagter

Neden for borgmester Vestergaards herskabslejlighed i Molsgade tæt ved den tidligere byport - havde en del af byens hestetrukne kapervogne holdeplads. Herfra kunne århusianske familier tage på søndagsudflugt til Riis Skov. Og netop denne skov, der i modsætning til den privatejede Marselisborgskov havde været tilgængelig for befolkningen gennem århundreder, kom til at spille en rolle, mens Vestergaard varetog rollen som byens førstemand. Her tænkes på det kapitel, som af eftertiden er fastholdt som byrådets klapjagter i Riis Skov. Klapjagterne blev i 1880'erne iværksat af et medlem af byrådets skovudvalg. Men det skete til stor fortrydelse for det konservative byrådsmedlem J.M. Mørk, og da denne samtidig var redaktør for Aarhus Stiftstidende, kom byrådsjagten i Riis Skov i de følgende år til at præge avisens spalter. Også i byrådet gik bølgerne højt, når den årlige klapjagt blev bragt på bane, hvilket formodentlig var baggrunden for, at vedtagelsen af jagterne fandt sted på de lukkede møder.

Ikke helt ufarligt

Alligevel optog byrådets årlige klapjagt den lokale presse, der delagtiggjorde læserne i udbyttet. Byrådsjægerens træfsikkerhed var ikke altid lige udtalt, og at det ikke var helt ufarligt at være klapper, vil fremgå af, at udbyttet i 1898 blev opgjort til "to harer, en ræverød kat og en dreng fra Vejlbj". Sidstnævnte slap dog med et skud hagl i buksebagen. Sagen blev bragt ud af verden ved, at de uheldige jægere skillingede sammen til et par nye bukser til drengen. Også udbyttet af jagten i 1907 vakte opsigt, fordi udbyttet omfattede "en hare og en postfuldmægtig". Sidstnævnte måtte forlade jagten med en halv snes hagl i kroppen, men kunne alligevel dagen efter registreres i gadebilledet. At jagterne fortsat optog sindene i byrådet, kan læses af et referat fra 1909, da det med syv stemmer mod seks blev besluttet at opretholde jagterne. Borgmester Vestergaard må formodes at have bidraget til det spinkle flertal. I hvert fald nævnes han blandt deltagerne i de omdebatterede jagter, hvis primære sigte var at nedbringe rævebestanden i Riis Skov. wein@mail1.stofanet.dk

Billedtekst: 1898 Jacobsen & Petersens tømmerplads året før den store brand, der raserede hele området, og som førte til anlæggelsen af Molsgade. I baggrunden Mejlborg, der også blev flammernes bytte. Foto: LOKALHISTORISK SAMLING

Titel